

Füredi úti lakótelep

Zuglótól Rákoshegyig

A három város — Pest, Buda és Óbuda — egyesítésének századik esztendejében kivételesen az egyik fővárosi kerületben induljunk sétára. Turistának szokatlan vállalkozás az ilyen belterületi „túra”, de mindjárt érdekesebbé válik, ha az időben kitágítjuk a terepet, másrészt ha Zuglót — ezt a kertés, családi házas egykori elővárost — úgy tekintjük, mint összekötő kapcsot Budapest tággabb természeti környezetével.

A múltban sokkal erőteljesebb volt ez a település-szellőztető szerepe Zuglónak, hiszen a Városliget — amely ma a kerület szívében fekszik — alig kétszáz évvel ezelőtt még jó távolságra esett Pesttől, komoly kirándulásnak számított felkeresni az erdőcskét, amelynek első fáit 1755 táján Mária Terézia rendelkezésére ültették el. A kerület külső része — a tulajdonképpeni Zugló —, amelyen a Rákos-patak folyik át, jóval tovább, szinte napjainkig megtartotta szerves kapcsolatát a rákosi rétek akácokkal tarkított, homokbuckás kertségeivel. Még negyedszázaddal ezelőtt is, amikor egy szétlélt budai romházból átköltöztem a Zugló peremére, Pest legszélsebb házsorából nagy nyitott kilátás nyílt egészen a gödöllői dombokig. Az utcának akkor még csak egy házsora volt, a páros számozású, a

túloldal elfutott egészen a láthatár pereméig, s bolgár kertészek ültetvényeitől zöldellt és illatozott.

A kalickára osztott zöldesgöcsörtök lefutottak a Rákos-patakig, de még azon is túl jó messzire, ameddig csak a szem ellátott. A patak partján, a parcellák végében, mindenütt ott emelkedett az ősi primitív öntöző-szerkezet — amelyeket Lóczy Lajos látott a múlt század végén Kínában is —: hatalmas fakerekét körbe-körbe járó magányos ló forgatta, miközben végtelen vödör-lánc emelte ki a vizet a kertek ágyásai közé futó csatornába. Később nyersolajmotorok is megszólaltak a patak mentén, s még bővebben futott szét a víz az ültetvények közt. Hosszú bakhátak vonultak az árkokalók mentén, tetejükre zöldességgyökér, oldalukra sálata került, s ha aztán ezek ideje letelt, paradicsom- meg paprikapalánták borították el az ágyásokat. A káposztaféléket lapátolva öntözték a szerteágazó földcsatornákból, a kelkáposzta fodros levelei még a hó alól is olyan üdén pillantottak ki, mintha május volna. A kerteszetten túl, a távoli égaljon, éles kiemelkedéssel keretezte a Pesti-síkságot a hosszan, laposan elnyúló kerepes-mogyoród-fóti dombháttal.

Ha barangolni indultam a kedveségükkel, szelidségükkel hívogató halmok, dombok felé, keskeny fahidon átkeltem a Rákos-patakon, s máris a szabad természetben voltam; olyan jellegű tájban, mint a Nyírség hullámos homokvidéke. A dunai hordalékkal vastagon beborított, egyenetlen felszínű síkságon a Szilas-patak, a Csömöri-patak és a Mogyoródi-patak fut egymással párhuzamosan a Duna felé. Itt is minden veteményeskert volt — s részben az még ma is —, el lehetett veszni a hatalmas zöldségtáblák közt. Az őszi dőn messzire pirosuló paradicsomföldeket kisebb-nagyobb erdőfoltok tagolták, aztán ahogy emelkedni kezdett a Veregyház-tól Gödöllőig húzódó dombosor, úgy jelentek meg egyre szélesebb sávban a szőlők és a ligetes nagy gyümölcsösök.

Mezők és kertek — s nagy nyitott távlatok — jellemezték a régi Zuglót, mely csak 1935-ben alakult önálló közigazgatási egységgé, a VI. és a VII. kerület külső részeinek s Kőbánya északi peremvidékének egybefogásából. A Dózsa György úttól Rákosszentmihályig, a Kerepesi úttól a Rákosrendező-pályaudvar símezejéig terjedő 18 négyzetkilométernyi terület ekkor egyesült a köz tudatban Zugló néven, holott eredetileg csak a ceglédi vasútvonaltól kifelé terjedő családiház-övezet számitott Zuglónak. A kialakulásakor

XIV. sorszámot kapott kerületnek nincs történelmileg kialakult magja, központja, annak ellenére, hogy a Rákos-patak mentén elterülő tájnak igen erős a történelmi levegője. Két és fél évszázadon át a Rákos mezejéhez fűződtek az ország életének legfontosabb megnyilvánulásai. Azokon a szelid halomhátakon, melyekre Rákossalva, Rákosszentmihály kertilakjai települtek, nemegyszer 80 000 lóháti nemes táborozott a Szent György napi országgyűléseken. 1286-ban tartották az elsőt, s Buda török kézre kerülése előtt, 1540-ben az utolsót. Azóta „hallgatva áll Rákosnak szent határa”, csak a XVIII—XIX. század költői keresik fel múltba merengő ihletért; Arany, Kazinczy, Kisfaludy Károly, Kölcsey és Eötvös József, kitől a fenti idézet való.

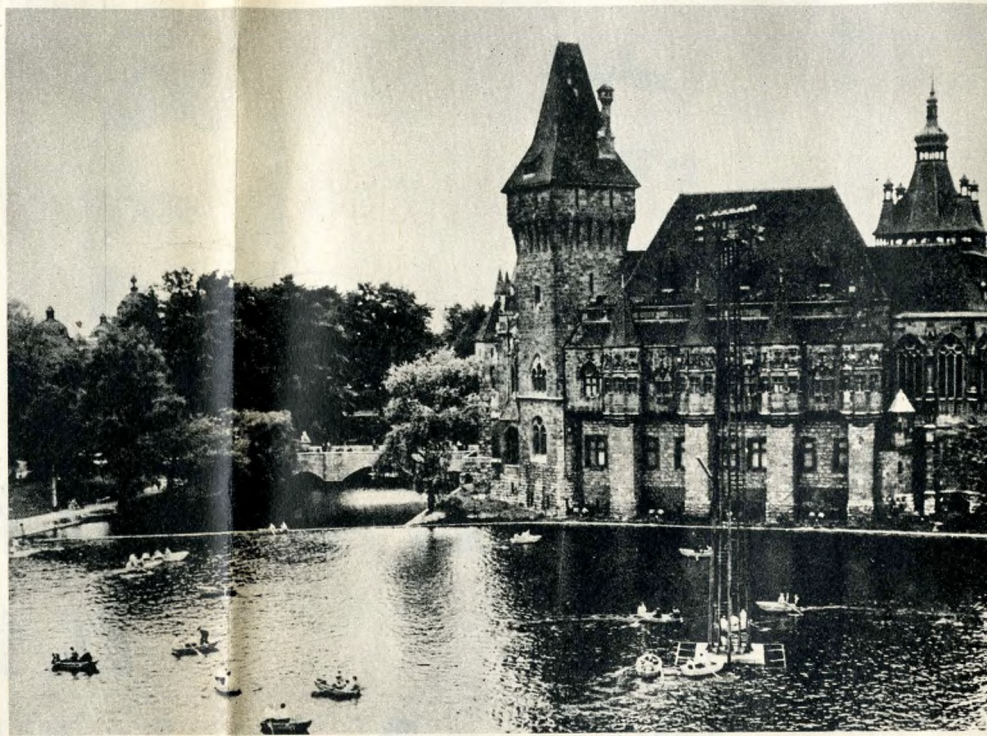
A táj újkori története századunk első évtizedeiben kezdődik, amikor a Városligeten túli területeket kezdik megszállni a családiház-építők. Addig nagyobb részt szántóföldek, szőlőskertek vagy éppen futóhomokos sivatagok foglalták el Zugló területének túlnyomó részét. Itt-ott emelkedett ki a mezőkből egy-egy udvarház, mint amilyen az Erzsébet királyné út 27 szám alatt ma is álló, késő klasszicista földszintes kúria 1850 tájáról vagy a rákosfalvai

HÉV-állomás közelében magasló, Cziráki utcai barokk kastély. A kicsiny dombtetőn omladozó műemlék, négy oszlopos rizalitjával, rozettás frizekre támaszkodó timpanonjával úgy tekint ránk ma is, mint amikor még kedvelt kirándulási célpontja volt a pesti közönségnek. A kastély előtt elfutó Rákos-patakon két vízimalom kelepelt, s a közeli kis erdő vendéglője 2000 akó borraló pincével várta a majálisozó polgárokat.

Állt az idő aztán jó darabig, míg az 1870-es években Szigligeti Ede, a magyar népszínmű megteremtője és több művésztársa néhány gerendavázas, svájcias villa felépítésével megvetette Rákosfalva alapját. A századforduló idején a belső Thököly úton is volt már néhány villaszerű kertés ház, de a vasúti töltésnél végképp befejeződött a város. A *Hajcsár út* — a mai Nagy Lajos király útja — beépítetlen, homokos-mocsaras területeken kanyargott végig. A Kerepesi útról behajtott marhacsordákat ezen a széles, poros földúton terelték a Margit-híd felé, a nyugati piacok budai indító állomásaira.

Zugló gyorsabb meghódítása az első világháború után kezdődik. Ott-hontalan kisemberek szállják meg a még közművesítetlen területeket, a Bosnyák tér körül sereggestül nőnek fel az egyszerű földszintes házak. Szinte egyik napról a másikra utcásorok burjánzanak ki, s rövid másfél évtized alatt egészen Kőbányáig, illetve Angyalföldig szétterül az *Alsórákosi-rétek* rengeteg házszora. De a Thököly úti villamos-rezimiznél véget ért minden városi kultúra. „*A Bosnyák téren végződik Budapest és kezdődik Ázsia* — írja 1928-ban a 8 Orai Újság — *A Hajcsár út úgy vágja ketté a fővárost, mint ahogy az Ural-hegység Európát elválasztja Ázsiától. Egy lépéssel innen még a modern főváros, egy lépéssel túl pedig kezdődik 50 000 ember purgatóriuma.*”

De a Bosnyák tér körül csak tovább épül az új városrész, noha nincs víz, nincs világítás, nincs csa-

tornázás, s az utcáknak nincs burkolása, a házak előtt nem futnak járdák. Egymástól nagy távolságokra fakerítéssel körülvevett ásott kutak állnak, ezekhez zárandokol esténként az asszonyok vödrös karavánja. Estére sötétségbe borul az egész vidék, mert a villanyvezeték véget ér a Bosnyák térnél. De a település csak tovább burjánzik, a homokon szőlők, gyümölcsösök fakadnak az új házacskák udvarán, a Rákos-patak hosszan folyik át ezeken az egymásba kapcsolódó kertés negyedeken, köztük még jó ideig itt is, ott is hatalmas mezők hagyják nyitva a tájat Gödöllő felé.

Zugló képe nem is igen változott az 50-es évekig, azóta azonban a főváros legrohamosabban fejlődő kerülete lett. Egymás után négy új

lakótelep nő fel — a Kerepesi úti, a Nagy Lajos király úti, az Újvidék téri, az Erzsébet királyné úti —, majd sor kerül a Törökőr korszerű beépítésére, aztán a Városliget mögötti, Kacsóh Pongrác úti lakótelep kialakítására. Most pedig a főváros legnagyobb új városnegyede bontakozik ki a metró Órs vezér téri végállomása körül. Elbontott vén földszintes házak helyén, összefüggő zöldterületből szöknek fel a harmónikusan tagolt tízeleletes sávházak, melyekben ötvenezer ember talál korszerű otthonra. Itt alakul ki a kerület modern városközpontja is.

Az *Órs vezér tér* Rákosfalva családház-körzetéből emelkedik ki, s részben hajdani bolgárkertészetek helyén magaslik fel. De mégsem szakadt el teljesen természeti környezetétől. Ha az egyre növekvő nagyvárosi gócponttól délkeletre, Kőbánya hatalmas beépítetlen területein át *Rákoskeresztúr, Rákoshegy* felé gyalogolunk, a pesti oldal legnagyobb összefüggő erdejében találjuk magunkat: a Fenihegyi repülőtér melletti úgynevezett *Akadémiai-erdőben*, amelynek régi telepítésű sílány akácosaiból, nyárasaiból most varázsol vonzó külsejű üdülőligetet a *Pilis Parkerdőgazdaság*. Sárga murvával felszórt, rönk-padokkal szegélyezett sétautakon bolyonghatunk itt ifjú fenyvesekben, tölgyesekben, hogy ez a városi „túra”, ez a centenáriumi kirándulás végül mégiscsak erdőben érjen véget. A kisebb-nagyobb erdőfoltokból majdan létrejövő Pest körüli zöld-sáv egyik szép szigetében, amely nemcsak levegőzteti, szellőzteti Kőbányát és Zuglót, de mozgásterületet, pihenőhelyet ad több külső kerület népének a szabad idő egészséges eltöltéséhez.

ANTALFFY GYULA

